

PROBLEMY ALKOHOLIZMU WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY. Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2000-2008

Opracowanie: Maciej Sztorc. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Lublinie

---

WYDAWNICTWA ZWARTE

1. Alkohol a zachowania problemowe młodzieży : opinie i badania / [red. Anna Szymanowska] ; Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. – Warszawa : PARPA, 2004. – 223 s.
2. Alkohol i młodzież / [red. Alicja Bartosik ; Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. – Warszawa : PARPA, 2003. – 104 s.
3. Alkoholizm wśród dzieci z województwa świętokrzyskiego - zagrożeniem rozwoju osobowego i struktury społecznej nowego pokolenia / Jan Śledzianowski // W: Dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w ekosystemie / pod red. Władysławy Pileckiej, Anny Ozgi, Pawła Kurtka. – Kielce : Akademia Świętokrzyska, 2005. – S. 339-352
4. Alkoholizowanie się dzieci jako zagrożenie rozwoju człowieka / Henryk Pielka // W: Człowiek u progu trzeciego tysiąclecia : zagrożenia i wyzwania. T. 1 / pod red. nauk. Mieczysława Płopy. – Elbląg : Elbląska Uczelnia Humanistyczno - Ekonomiczna. – Kraków : Impuls, 2005. – S. 505-511
5. Badania nad dziećmi alkoholików / [red. Lucyna Zbuka] ; Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. – Warszawa : PARPA, 2000. – 225 s.
6. Czynniki ryzyka i ochrony w przebiegu rozwoju dzieci alkoholików / Iwona Grzegorzewska // W: Oblicza współczesnych uzależnień / red. nauk. Lidia Cierpiałkowska. – Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2006. – S. 195-210
7. Destrukcyjne wzory przystosowania społecznego dzieci z rodzin z problemem alkoholowym / Wioletta Junik // W: Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce pedagogicznej / pod red. Marii Deptały. – Bydgoszcz : Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, 2006. – S. 338-355
8. Dzieci alkoholików : indywidualne plany pomocy / [Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych]. – Warszawa : PARPA - Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2006. – 146 s.
9. Dzieci, alkohol, narkotyki : przewodnik dla rodziców / Ruth Maxwell. – 2 wyd. w jęz. Pol. – Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2001. – 208 s.
10. Dzieciństwo w kryzysie : etiologia zjawiska / Bożena Matyjas. – Warszawa : Żak, 2008. – S. 258-277: Alkoholizm rodzica(ów) jako przyczyna kryzysu rodzinnego (dzieciństwa)
11. Ewolucja wzorów używania alkoholu wśród dorastającej młodzieży w Polsce w XX wieku / Antoni Zieliński. – Warszawa : PARPA - Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2006. – 88 s.
12. Gdzie się podziało moje dzieciństwo : o Dorosłych Dzieciach Alkoholików / [red. Piotr Żak]. – Kielce : Charaktery, 2003. – 115 s.
13. Jak wychować dziecko, które mówi - Nie!!! alkoholowi i narkotykom : to książka dla rodziców troszczących się o swoje dziecko / David J. Wilmes. – Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2002. – 184 s.
14. Marek : studium przypadku dziecka / Joanna Jusiewicz // W: Dzieci alkoholików : indywidualne plany pomocy / [Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych]. – Warszawa : PARPA- Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2006. – S. 7-24
15. Młodzież z grup ryzyka : perspektywy profilaktyki / pod red. Miry Prajsner. – Warszawa : Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2003. – 142 s.

16. O diagnozie w konstruowaniu programów profilaktycznych : na przykładzie profilaktyki używania substancji psychoaktywnych / Michał Ziarko // W: Oblicza współczesnych uzależnień / red. nauk. Lidia Cierpiałkowska. – Poznań : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2006. – S. 227-246
17. Ojcostwo, które boli / Anna Dodziuk. – Warszawa : Instytut Psychologii Zdrowia. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, 2002. – 131 s.
18. Patologie wśród dzieci i młodzieży : leczenie i profilaktyka / Stanisław Kozak. – Warszawa : Difin, cop. 2007. – S. 81-99: Alkoholizm - choroba chroniczna - etiologia i leczenie
19. Patologie wśród dzieci i młodzieży : leczenie i profilaktyka / Stanisław Kozak. – Warszawa : Difin, cop. 2007. – S. 175-182: Rodziny z problemem alkoholowym - wpływ sytuacji na życie w dzieciństwie i w dorosłości (zespół-dziecko maltretowane)
20. Picie młodzieży a style życia w rodzinie / Geoff Lowe, David R. Foxcroft, David Sibley. – Warszawa : Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2000. – 216 s.
21. Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików / Bryan E. Robinson, J. Lyn Rhoden. – Wyd. 2. – Warszawa : PARPA - Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2005. – 275 s.
22. Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików / Bryan E. Robinson, J. Lyn Rhoden. – Warszawa : PARPA - Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 2003. – 277 s.
23. Pomóż uzależnionym! : integralny program profilaktyczny w szkole : poradnik dla nauczycieli i wychowawców / Marian Łakomski. – Wyd. 2 uzup. – Kraków : Impuls, 2006. – 155 s.
24. Profilaktyka na co dzień : alkohol w życiu nastolatków / Aleksandra Karasowska ; Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. – Warszawa : PARPA, 2005. – 95 s.
25. Profilaktyka społeczna : rodzina, szkoła, środowisko lokalne / Monika Szpringer. – Kielce : Akademia Świętokrzyska, 2004. – S. 119-208: Rozmiary zjawisk patologii społecznej w Polsce i we Włoszech
26. Prointegracyjna terapia dzieci niepełnosprawnych intelektualnie z rodzin alkoholowych prowadzona poprzez działania twórcze / Ewelina Jutrzyzna // W: Problemy edukacji integracyjnej dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną / pod red. nauk. Zdzisławy Janiszewskiej-Nieścioruk. – Kraków : Impuls, 2007. – S. 219-232
27. Rodzinne uwarunkowania psychospołeczne funkcjonowania Dorosłych Dzieci Alkoholików / Maria Ryś. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2007. – 238 s.
28. Sytuacja rodzinna, szkolna i rówieśnicza uczniów pijących alkohol / Grażyna Durka // W: Zagrożenia w wychowaniu i socjalizacji młodzieży oraz możliwości ich przewycięzania / pod red. Teresy Sołtysia. – Bydgoszcz : Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, 2005. – S. 339-348
29. Twój nastolatek : zdrowie i dobre samopoczucie / Ralph I. Lopez. – Warszawa : Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, cop. 2004. – S. 281-301: Nastolatki a alkohol
30. Używanie środków psychoaktywnych przez uczniów w percepcji studentów - kandydatów na nauczycieli : raport z badań / red. nauk. Jan A. Malinowski ; przy współpr. Grzegorza Kasprzyckiego ; Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Studium Pedagogiczne, Urząd Marszałkowski w Toruniu. Biuro Pełnomocnika Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego ds. Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz HIV/AIDS. – Toruń : Akapit, 2005. – 223 s.
31. Wpływ grupy rówieśniczej na inicjację alkoholową młodzieży szkolnej : (refleksje z badań) / Krystyna Łangowska-Marcinowska // W: Strategie rozwiązywania problemów uzależnień / pod red. Sylwii Badory i Ireny Mudreckiej. – Opole : Uniwersytet Opolski, 2006. – S. 97-104
32. Wybrane problemy diagnozy i pomocy dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym w Polsce / Wioletta Junik // W: Diagnostyka pedagogiczna i profilaktyka w szkole i środowisku lokalnym / pod

- red. Marii Deptały. – Bydgoszcz : Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, 2004. – S. 106-122
33. Wychowanie młodzieży do trzeźwości przy powszechnym jej piciu i upijaniu się oraz społecznej promocji napojów alkoholowych / Jan Śledzianowski // W: Zagrożenia w wychowaniu i socjalizacji młodzieży oraz możliwości ich przewycięzania / pod red. Teresy Sołtysia. – Bydgoszcz : Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, 2005. – S. 308-338
  34. Zachowania dewiacyjne młodzieży / Bronisław Urban. – Wyd. 4. – Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 2000. – 226 s.
  35. Zagrożenia młodzieży alkoholizmem i niktynizmem a praca wychowawcza w internecie : (komunikat z badań) / Krystyna Kutiak-Zakrzewska, Piotr Zakrzewski // W: Marginalizacja w problematyce pedagogiki społecznej i praktyce pracy socjalnej / pod red. Krystyny Marzec-Holki. – Bydgoszcz : Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, 2005. – S. 179-183
  36. Zajęcia dla hobbystów - badanie odroczonej efektów programów profilaktycznych / Krzysztof Bobrowski // W: Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce pedagogicznej / pod red. Marii Deptały. – Bydgoszcz : Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, 2006. – S. 221-236
  37. Zajęcia socjoterapeutyczne a funkcjonowanie dzieci z rodzin alkoholowych w relacjach z rówieśnikami / Maria Fudali // W: Modernizowanie edukacji wczesnoszkolnej : wybrane próby / red. nauk. Marzena Magda Adamowicz. – Zielona Góra : Uniwersytet Zielonogórski, 2004. – S. 265-276

ARTYKUŁY Z CZASOPISM

1. Adekwatność programów profilaktycznych w świetle wiedzy o przyczynach używania alkoholu przez młodzież / Jolanta Jarczyńska // Wychowanie na co Dzień. – 2001, nr 10-11, s. 23-27
Omówiono program "Dziękuję nie", "Drugi Elementarz czyli Program Siedmiu Kroków", "NOE", "Zanim spróbujesz"
2. "Aktualnie, alkohol, aspekty" : co słycać u młodych Polaków? / Krzysztof Wojcieszek // Świat Problemów. – 2005, nr 4, s. 4-8
3. Alkohol - kluczem do dorosłości? / Małgorzata Tomaszewska // Wychowanie na co Dzień. – 2005, nr 10-11, s. 35-36
4. Alkohol a wczesna inicjacja seksualna / Anna Ignaciuk // Problemy Alkoholizmu. – 2001, nr 3, dod. s. V-VI
5. Alkohol i narkotyki wśród młodzieży / Andrzej Raudner // Wychowanie na co Dzień. – 2002, nr 10-11, s. 26-31
6. Alkohol w internecie - zagrożenia i niepokoje / Krystyna Kutiak-Zakrzewska // Wychowanie na co Dzień. – 2006, nr 10-11, s. 18-19
7. Alkoholizm wśród dzieci i młodzieży / Paweł Skoczylas, Marzena Binczycka-Anholcer // Problemy Alkoholizmu. – 2006, nr 1, dod. s. I-III
8. Coraz częściej problem alkoholu dotyka młodsze dzieci... / Małgorzata Pobłocka, Katarzyna Półczyńska // Wychowanie na co Dzień. – 2001, nr 10-11, dod. s. IV-VI
Zawiera scenariusz "Referatu wygłoszonego na spotkaniu z rodzicami" i zajęć "Praca z dziećmi"
9. Czynniki chroniące dzieci z rodzin z problemem alkoholowym / Sławomir Ślaski, Jarosław Jastrzębski // Remedium. – 2008, nr 4, s. 6-7
10. Czynniki psychospołeczne w kształtowaniu postawy trzeźwości u młodzieży / Małgorzata Tatala // Kwartalnik Pedagogiczny. – 2004, nr 4, s. 75-92

11. Diagnostyka pedagogiczna dziecka z rodziny z problemem alkoholowym / Wioletta Junik // *Remedium*. – 2005, nr 1, s. 1-3
12. Dzieci alkoholików w szkole / Bernadeta Szymańska // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*. – 2004, nr 4, s. 49-52
13. Efekty dwuletniego programu profilaktyki alkoholowej / Krzysztof Bobrowski, Katarzyna Kocoń, Agnieszka Pisarska // *Alkoholizm i Narkomania*. – 2005, nr 3, s. 25-41
14. Europejskie badania w lokalnej perspektywie / Bogusław Prajsner // *Remedium*. – 2008, nr 5, s. 1-3
15. Istotny wpływ na decyzje młodych // *Świat Problemów*. – 2005, nr 5, s. 17-18
16. Jak pomagać / Magda Wójcik // *Remedium*. – 2003, nr 5, s. 20-21
17. Miłość, ciepło i trochę przestrzeni / Bernadeta Szymańska // *Edukacja i Dialog*. – 2004, nr 4, s. 31-37
18. Młody człowiek wolny od uzależnień / Beata Talarczyk-Rumińska // *Wychowanie na co Dzień*. – 2001, nr 10-11, dod. s. I-III
Konspekt zajęć terapii wychowawczej w klasie V. Temat: Profilaktyka uzależnień - "My i alkohol"
19. Młodzież - alkohol - agresja / Beata Goworko // *Problemy Alkoholizmu*. – 2002, nr 1, s. 24-27
20. Młodzież a alkohol / Joanna Graniger // *Psychologia w Szkole*. – 2005, nr 1, s. 111-118
21. Młodzież i rodzice wobec problemu alkoholu i narkotyków / Anna Herda, Janina Pajnowska // *Wiadomości Opinie Myśli*. – 2002, nr 4, s. 28-30
22. Nadużywanie alkoholu a przemoc domowa wobec dzieci / Ewa Jarosz // *Wychowanie na co Dzień*. – 2005, nr 10-11, s. 11-14
23. Niebezpieczeństwo - alkohol / Zofia Rudzińska // *Edukacja i Dialog*. – 2002, nr 2, s. 49-54
24. Obraz własnego "ja" u synów alkoholików / Paweł Kurtek // *Małżeństwo i Rodzina*. – 2002, nr 2, s. 37-40
25. Picie alkoholu i oczekiwania z tym związane a praktyki wychowawcze w rodzinach nastolatków / Katarzyna Okulicz-Kozaryn // *Świat Problemów*. – 2007, nr 2-3, s. 16-20
26. Picie alkoholu oraz wiedza o jego działaniu wśród studentów łódzkich szkół wyższych / Jan Chodkiewicz // *Alkoholizm i Narkomania*. – 2006, nr 2, s. 107-119
27. Picie napojów alkoholowych przez dorastającą młodzież / Joanna Mazur // *Remedium*. – 2004, nr 11, s. 14-15
28. Picie problemowe alkoholu a zadania rozwojowe wieku dorastania / Beata Boćwińska-Kiluk // *Opieka Wychowanie Terapia*. – 2006, nr 1-2, s. 6-8
29. Pijaństwo nieletnich / Maria Dąbrowska-Bąk, Maciej Muskała // *Świat Problemów*. – 2008, nr 7, s. 28-34
30. Pijący rodzice i dziecięce krzywdy // *Świat Problemów*. – 2005, nr 3, s. 10-11
31. Poczucie własnej skuteczności a picie alkoholu przez młodzież / Hanna Kołoto, Joanna Mazur // *Remedium*. – 2007, nr 11, s. 4-5
32. Polityka wobec alkoholu i młodzieży / Ann Hope // *Świat Problemów*. – 2004, nr 7-8, s. 6-7
33. Polska młodzież na tle Europy : badania szkolne ESPAD 2003 / Janusz Sierostawski // *Świat Problemów*. – 2005, nr 4, s. 10-13
34. Postawy rodziców wobec picia alkoholu przez dorastające dzieci / Jolanta Jarczyńska // *Remedium*. – 2006, nr 11, s. 28-29

35. Praca z młodzieżą nadużywającą alkoholu : wybrane aspekty teoretyczne i praktyczne / Katarzyna Pluskota // *Wychowanie na co Dzień*. – 2006, nr 10-11, s. 22-28
36. Predyspozycje nastolatków do alkoholizmu / Barbara Kałdon // *Problemy Alkoholizmu*. – 2006, nr 2, dod. s. IV-VI
37. Problem alkoholizmu młodzieży w działalności kurateli sądowej / Lucyna Fidor // *Wychowanie na co Dzień*. – 2004, nr 10-11, s. 24-27
38. Procedury postępowania nauczycieli i metody współpracy szkół z policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności narkomanią, alkoholizmem i prostytucją // *Wszystko dla Szkoły*. – 2006, nr 9, s. 10-12
Oprac. na podstawie Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 roku.
39. Profilaktyka rozwojowa realizowana metodą spotkań w małej grupie / Jacek Świst // *Problemy Alkoholizmu*. – 2005, nr 4-5, s. 24-32
40. Program zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin alkoholowych / Andrzej Bałandynowicz // *Problemy Alkoholizmu*. – 2006, nr 1, dod. s. VI-IX
41. Przemoc wśród młodzieży w wieku 11-15 lat a nadużywanie alkoholu i wybrane uwarunkowania psychospołeczne / Joanna Mazur [et al.] // *Alkoholizm i Narkomania*. – 2005, nr 3, s. 9-23
42. Przerwać zakłęty krąg cierpienia krzywdzonego dziecka / Małgorzata Chojak // *Wychowanie na co Dzień*. – 2007, nr 12, s. 26-29
43. Przyczyny alkoholizowania się młodzieży mieszkającej w internacie - w świetle jej wypowiedzi / Marzena Okrasa // *Opieka Wychowanie Terapia*. – 2002, nr 1, s. 5-13
44. Przyczyny sięgania po alkohol / Agata Strychowska // *Edukacja i Dialog*. – 2006, nr 10, s. 30-32
45. Raport o kontaktach młodzieży z narkotykami, alkoholem, nikotyną i sterydami przygotowany na podstawie sondażu w gorzowskich szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych / Anna Dunowska, Janusz Ampuła // *Problemy Narkomanii*. – 2006, nr 2, s. 59-74
46. Reklama alkoholu i młodzież / Bogusław Prajsner // *Remedium*. – 2001, nr 6, s. 24-27
47. Rodzice - brakujące ogniwo szkolnej profilaktyki / Bogusław Prajsner // *Remedium*. – 2007, nr 10, s. 4-5
48. Rodzina alkoholowa a rozwój i wychowanie dzieci / Elżbieta Łuczak, Małgorzata Przybysz // *Opieka Wychowanie Terapia*. – 2002, nr 2, s. 18-22
49. Rodzina z problemem alkoholowym. Cz. 2 / Małgorzata Chojak // *Wychowawca*. – 2008, nr 3, s. 16-18
50. Samoocena młodzieży mającej kontakt z alkoholem / Magdalena Szymańska // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*. – 2008, nr 4, s. 42-45
51. Skuteczne strategie profilaktyczne : alkohol i polska młodzież w ostanich dwudziestu latach / Krzysztof A. Wojcieszek // *Świat Problemów*. – 2006, nr 6, s. 33-39
52. Stosowanie substancji psychoaktywnych przez młodzież gimnazjalną / Ewa Mędreła-Kuder // *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*. – 2006, nr 10, s. 12-13
53. "Sztuka życia" : program profilaktyczno-rozwojowy dla dzieci z rodzin alkoholowych / Ewelina Sikora // *Problemy Alkoholizmu*. – 2006, nr 2, dod. s. I-III
54. Terapia młodzieży nadużywającej alkoholu i narkotyków - ale jaka? / Jacek Szczepkowski // *Świat Problemów*. – 2006, nr 4, s. 32-35

55. Trudności z formowaniem poczucia własnej tożsamości u dziecka wychowywanego w rodzinie z problemem alkoholowym / Katarzyna Wasilewska // Wychowanie na co Dzień. – 2004, nr 10-11, s. 18-20
56. Tylko mnie kochaj : sytuacja małego dziecka w rodzinie z problemem alkoholowym / Teresa Jadczak-Szumiło // Świat Problemów. – 2006, nr 3, s. 26-30
57. Uniwersalne czynniki kulturowe w profilaktyce problemów alkoholowych młodzieży / Krzysztof A. Wojcieszek // Remedium. – 2006, nr 9, s. 6-7
58. Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież szkolną - wyniki badania ESPAD 2007 / Artur Malczewski // Serwis Informacyjny Narkomania. – 2008, nr 1, s. 6-12
59. W stronę praktyki / Magda Wójcik // Remedium. – 2003, nr 4, s. 20-21
60. Wahania popytu na napoje alkoholowe wśród dorastającej młodzieży w różnych okresach minionego wieku / Antoni Zieliński, Janusz Sierostawski // Alkoholizm i Narkomania. – 2005, nr 4, s. 93-117
61. Wpływ ról pełnionych przez dzieci w rodzinie z chorobą alkoholową na ich dorosłe życie / Anna Prusik // Świat Problemów. – 2006, nr 3, s. 31-33
62. Współczesna młodzież a używanie alkoholu / Joanna Łukasik // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2007, nr 6, s. 19-23
63. Wybrane zjawiskowe formy patologii społecznych wśród młodzieży / Teresa Sołtysiak // Auxilium Sociale. – 2005, nr 1, s. 124-136
64. Wykorzystanie Metody Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne w pracy terapeutycznej z dziećmi z rodzin alkoholowych / Anna Gromińska // Wychowanie na co Dzień. – 2006, nr 10-11, s. 29-30
65. Zamieszkanie, klimat szkoły a upijanie się 15-latków / Joanna Mazur, Hanna Kołoto // Remedium. – 2007, nr 12, s. 4-5
66. Zapobiegajmy! Chrońmy! : (profilaktyka alkoholowa) / Zofia Rudzińska // Nowa Szkoła. – 2006, nr 6, s. 41-44
67. Zjawisko problemu alkoholowego i narkomanii wśród młodzieży szkolnej / Andrzej Raudner // Auxilium Sociale. – 2004, nr 2, dod. s. I-XLVI
68. Zmiany w picu alkoholu przez warszawskich nastolatków w latach 1984-2004 / Katarzyna Okulicz-Kozaryn, Anna Borucka // Alkoholizm i Narkomania. – 2006, nr 3, s. 243-258
69. Znaczenie programu profilaktycznego wobec używania środków psychoaktywnych przez młodzież szkół średnich / Barbara Kałdon // Problemy Alkoholizmu. – 2005, nr 1, dod. s. I-VI
70. Zrozumieć młodzież - badania bemowskie. Cz. 2 / Bogusław Prajsner // Remedium. – 2007, nr 4, s. 4-5